

● گفت و گو با:

حجت الاسلام و المسلمین محمد دشتی

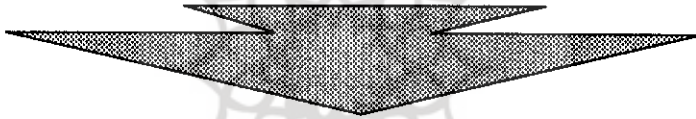

۱۰۵

سازوکارهای تبلیغ با الهام از شیوه‌های تبلیغی امیرالمؤمنین علیه السلام

ساز و کارهای تبلیغ

با الهام از شیوه‌های تبلیغی امیرالمؤمنین علیه السلام

- مبلغان: با تشکر از حضرت عالی به خاطر وقتی که در اختیار مجله قرار دادید، لطفاً در مورد شیوه استفاده از نهج البلاغه در تبلیغ توضیح دهید.
- استفاده از نهج البلاغه در تبلیغ چه به صورت تدریس و چه به شکل خطابه و وعظ باید کاربردی باشد. کاربردی بحث کردن زمانی جا می‌افتد که چند شاخصه را مدنظر قرار دهیم:
- ۱- استعداد گوینده. که در چه مباحثی مطالعه و آمادگی دارد و در حد کارشناسی می‌تواند سخن بگوید.
- ۲- شناخت استعداد و توانمندی‌های فکری مخاطبین
- ۳- شناخت مشکلات و دردهای مخاطبان
- در زاهدان برادران اهل سنت پیرامون مسائل امامت و رهبری و ولایت شبهه دارند ولی در شهرهای شمالی مسأله حجاب مطرح است. برای این که نهج البلاغه را کاربردی تدریس و تبلیغ کنیم، باید مناطق تبلیغی را قبل از اعزام

یا بعد از ورود بشناسیم.

از حوزه و مراکز پژوهشی انتظار می‌رود که روان‌شناسی و جامعه‌شناسی مناطق تبلیغی را به مبلغان بدهند؛ یعنی، در قم مرکزی باشد که بافت جغرافیایی استان‌ها، فرهنگ و آداب و رسوم مردم هر استان، خرافات موجود در هر منطقه، باورهای مردم، عواطف و... مخاطبان را در هر منطقه تبلیغی شناسایی کرده و در قالب جزوه‌هایی مبلغ را با شناخت دقیق وارد میدان تبلیغ کنند.

- باید استعداد، توانایی و گیرایی مخاطب را در نظر گرفت. گاهی بحث سنگینی را مطرح می‌کنیم که آن‌ها نمی‌فهمند. باید دردها و مشکلات منطقه تبلیغی را بدانیم. مثلاً اگر منطقه‌ای است که اکثر نسل جوان آن‌جا ازدواج نکرده‌اند و نمی‌توانند ازدواج کنند، باید مباحثی از نهج البلاغه را بیان کنیم که در مورد کنترل غریزه جنسی است. مثل ازدواج، روزه گرفتن و خودسازی کردن که حضرت امیر آن‌ها را در نهج البلاغه تبیین کرده است. اگر مخاطبین، خانم‌ها هستند باید

مشکلات خانم‌ها را بدانیم و بتوانیم زن را از دیدگاه نهج البلاغه خوب معرفی کنیم.

گاهی مبلغ به منطقه‌ای اعزام شده که در آن‌جا فساد زیاد است، و دلیل فساد این است که جوان‌ها به دلیل سنگین بودن مهریه، شیربها، جهیزیه و... قدرت ازدواج ندارند. در این‌جا مبلغ باید فرهنگ ازدواج ساده را - که امیر المؤمنین علیه السلام اسوه عملی آن بود - به مردم بیاموزد مثلاً، داستان ازدواج حضرت امیر علیه السلام را مطرح کند که چگونه حضرت امیر علیه السلام با فروش یک زره هزینه ازدواجی ساده را تأمین کرد و چگونه دختر پیامبر صلی الله علیه و آله را در دو اتاق اجاره‌ای نشانند.

اگر به منطقه‌ای رفته است که در آن‌جا جوان‌ها جسور شده و حد و مرزها را برداشته‌اند و حتی به پدر و مادرها احترام نمی‌گذارند، باید در فاز «حق الولد علی الوالد و حق الوالد علی الولد» و از این دست مباحث بحث کند.

اگر می‌خواهیم مباحث نهج البلاغه خوب به مردم رسانده شده و مورد عمل قرار گیرد، باید کاربردی و به روز سخن

بگوییم و برای این امر باید شاخصه‌های سه‌گانه‌ای را که بیان شد، در نظر داشته باشیم.

میلغان: حضرت امیر در نهج البلاغه از چه شیوه‌هایی برای تبلیغ معارف دینی استفاده کرده است؟

□ حضرت امیر در آموزش‌های خود شیوه‌های مختلفی را به کار برده است که ما آن‌ها را در یک کتاب مستقل به نام

«طرح‌های آموزشی نهج البلاغه» جمع‌آوری و چاپ کرده‌ایم.

گاهی امام در جمع اصحابی است که باید مسائل را با براهین قوی ثابت کند و گاهی در جمع اعراب بی سواد و ناآگاه است. در اینجا از محسوس به معقول می‌رود. مثلاً، در خطبه ۱۶۵ نهج البلاغه، انواع پرنده‌ها را مطرح کرده و

سپس می‌فرماید: «و من اعجبهم خلقا الطاووس». سپس زیبایی‌های طاووس را بیان کرده و عجز انسان را در شناخت زیبایی‌های طاووس متذکر می‌شود. بعد می‌فرماید وقتی عقل بشر از درک و توصیف زیبایی‌های طاووس عاجز است، چگونه می‌خواهد خدا را توصیف کند.

نکته قابل توجه دیگر در شیوه‌های آموزشی امام این است که آن حضرت به محسوس کردن بحث خیلی توجه داشته است. حضرت بسیاری از سؤالات را در قالب نمایشنامه پاسخ می‌داد. مثلاً، علمای مسیحی نجران در مورد خدا سؤالاتی داشتند. از جمله: «اینما تولوا فثم وجه الله» یعنی چه؟ چه طور ما به هر طرف رو کنیم، به طرف خدا هستیم؟ (در ذهن آن‌ها این بود که هر چیزی پشت و رو دارد). حضرت امیر نمایشنامه‌ای ترتیب داد. به این صورت که دستور داد، وسط حیات آتش کردند. وقتی که شعله‌های آتش بالا رفت، علمای نجران را اطراف آن قرار داد و از آن‌ها سؤال کرد: «کدامیک از شما روبروی شعله‌اید؟»

گفتند: همه ما روبروی شعله هستیم. فرمود: چطور همه روبروی شعله هستید؟

گفتند: نور که پشت و رو ندارد. به هر طرف آن که باشیم روبروی آن هستیم. حضرت فرمود: «الله نور السماوات و الارض». همان طور که شعله پشت و رو ندارد و شما به هر طرف آن باشید، روبروی آن هستید، خدا نیز پشت و رو ندارد.»^۱

از این نوع بیان تجسمی - و به قول امروزی‌ها دراماتیک - در تبلیغات امیر المؤمنین علیه السلام بسیار است. حضرت، خفاش را مطرح کرده و زیبایی‌ها و ویژگی‌های شگفت آور آن را تبیین می‌کند، فیل و پشه و... را مطرح می‌کند و بعد می‌فرماید: «و كذلك الشجر و الحجر و الشمس و القمر»^۲ بعد فاکتور می‌دهد و با تفکر سیستمیک می‌فرماید: «همه عالم در مسائل حیاتی شریکند.»

در جمع اهل اطلاع می‌شود مانور علمی داد ولی با مخاطبین عادی باید گوناگون بحث کرد. بدین صورت که ده دقیقه اول بحث به یک نکته علمی

دقیق پرداخته شود و بعد با الگو سازی، نمایه سازی، شبیه سازی، قصه، داستان و نکته‌های تاریخی و تطبیقی، جلسه به صورت زنده و فعال نگه داشته شود تا همه بتوانند استفاده کنند.

مبلغان: یکی از مباحث مهم در تبلیغ، مسأله روش برخورد با مخالفین است. شیوه برخورد امیر المؤمنین علیه السلام به عنوان یک مبلغ با مخالفین چگونه بود؟ □ حضرت امیر علیه السلام در مواجهه با

مخالفین سعی می‌کرد بحث را از باورهای آن‌ها شروع کند. مثلاً، به آن‌ها که می‌گفتند: ما امامت تو را به عنوان نصب از طرف خداوند قبول نداریم، می‌فرمود: شما شورئ و بیعت را که قبول دارید. گفتید ابوبکر و عمر با شورئ سر کار آمدند و مورد پذیرش هستند. خوب مردم با من، هم در غدیر و هم بعد از عثمان بیعت کردند. بیعتی که «بیهج بها الصغیر»؛ کوچولوها در خیابان خوشحالی می‌کردند، دخترها آن قدر خوشحال بودند که بدون روسری به خیابان آمدند و پیرمردها با تخت روان آمدند و بیعت کردند. اگر رأی مردم را قبول دارید، این رأی مردم و اگر نصب

الهی را می‌پذیرید، پیامبر خدا مرا انتخاب کرد.

با این شیوه می‌توان از باورهای خصم پل ساخت و او را زیر سؤال برد.

شاگرد مکتب امیر المؤمنین علیه السلام، حضرت امام خمینی (ره) می‌فرمودند: «ای خلقی‌ها این خلق هم شما را قبول ندارد.» چون بیش از ۹۸ درصد مردم به جمهوری اسلامی رای داده بودند.

مبلغان: امروزه کسانی هستند که منافقانه افکار و اندیشه‌های مردم را مورد تهاجم قرار می‌دهند. لطفاً با الهام از شیوه‌های تبلیغی امیر المؤمنین علیه السلام بفرمایید نوع برخورد مبلغان ما با این گونه افراد باید چگونه باشد؟

□ چنین افرادی را جامعه می‌شناسد. مبلغان باید شیوه‌های برخورد امیر المؤمنین علیه السلام با چنین افرادی را روی منبر به مخاطبان خود بیاموزند و خودشان انگشت روی کسی نگذارند. مبلغ باید جامعه را واکسینه کند.

یکی از شیوه‌های برخورد امیر المؤمنین علیه السلام با منافقین نفوذی این بود که آن‌ها را افشا می‌کرد. مثلاً اشعث

بن قیس را افشا کرد. در منابع تاریخی داریم که هیچ فتنه‌ای در حکومت امیر المؤمنین علیه السلام نبود، مگر این که اشعث در آن نقش داشت. وسط سخنرانی حضرت امیر، اشعث صدا زد که «هذا علیک لالک یا علی؛ ای علی! این که می‌گویی، علیه توست. نه به نفع تو.» حضرت غضبناک شد و فرمود توجه می‌فهمی، و بعد فرمود: «یا بن العین الایتر و الشجرة اللتی لا اصل لها و لافرع؛ ای فرزند لعنت شده دم بریده. ای درخت بی ریشه و ساقه [خانواده بی اصل و نسب.]»

حضرت امیر علیه السلام چنین منافق شناخته شده‌ای را افشاء می‌کند و سوابق ننگینش را بیان می‌کند تا دوباره نتواند نفوذ کند. اما در مناطقی که مبلغان ما تازه وارد شده و هنوز با افراد آشنایی ندارند، راه برخورد همان است که بیان شد.

مبلغان: در جامعه افرادی وجود دارند که نسبت به ارزش‌های دینی تعصبی نداشته و بی تفاوتند. روش برخورد با چنین افراد - با توجه به نوع برخورد امیر المؤمنین علیه السلام با بی تفاوت‌ها - چگونه باید باشد؟

□ مبلغان گرامی می‌توانند با استفاده از معجم نهج البلاغه یا ترجمه نهج البلاغه‌ای که ما چاپ کرده‌ایم و آخر آن ۲۵۰ صفحه به فهرست اختصاص داده شده است، کلمات سأل، سائل، مسؤل و از این دست را در نهج البلاغه جست و جو کنند و مواردی را که امیرالمؤمنین علیه السلام با احساس مسؤلیت در آن جا فریاد می‌زند، استخراج کرده و زیربناهایش را به مردم بگویند.

مثلاً وقتی که به شهر انبار حمله می‌شود و وارد خانه زنان مسلمان می‌شوند و نیز خلخال از پای زن اهل ذمه در می‌آورند، آن حضرت می‌گوید: اگر انسان به خاطر تأسف، بعد از این واقعه بمیرد سزاوار است.» بیان این نکات می‌تواند احساس مسؤلیت را در مردم زنده کند. و با بیان و ارائه چنین الگوها و نمونه‌ها می‌توان مردم را بیدار کرد.

مبلغان: یکی از نکات ظریفی که در تبلیغ باید مورد اهتمام باشد، شیوه برخورد با جوان‌هایی است که احياناً گناहانی را انجام می‌دهند. امیرالمؤمنین علیه السلام به عنوان الگوی مبلغان در مواجهه با

● اگر کسانی که مدعیند،

باید جوان‌ها را درک و

کمک کرد از بعضی هزینه‌ها

بزنند و برای قشر عظیمی از

نسل جوان، مشکل ازدواج

را حل کنند، فساد تا حدی

کنترل می‌شود.

این افراد از چه شیوه‌ای استفاده می‌کرد؟ □ در برخورد با چنین افرادی باید کار را به صورت چند مرحله‌ای پی جویی کرد:

۱- عفو: حضرت امیر در نامه ۵۳ و جاهای دیگر به استاندارها و فرماندارهایش می‌فرمود مبنای شما بر عفو باشد. البته این نکته قابل دقت است که عفو یک بحث داخلی است. منافق را باید افشاء کرد اما جوانی که اشتباهی داشته ولی حالا جذب یک مبلغ شده و به طرف او آمده است، باید با او کارشناسانه برخورد کرد. اولین مرحله برخورد، برخورد همراه با عفو است.

۲- احیای روحیه امید: در مرحله بعد مبلغ باید روحیه امید را در جوان زنده کند به این که گذشته‌های سیاه قابل جبران است. به جوان‌ها بقبولانیم که این سیاهی نمی ماند و راه جبران وجود دارد.

۳- نشان دادن راه جبران: باید راه توبه را به جوان آموخت و در عین حال به او هشدار داد که از توبه سوء استفاده نکند و نگوید حالا گناه می‌کنیم و بعد توبه می‌کنیم.

۴- حل مشکلات به صورت ریشه‌ای: مبلغ باید تلاش کند در حد امکان مشکل جوان‌ها را حل کند. با راه اندازی صندوق ازدواج و استفاده از سرمایه‌های منطقه تبلیغی می‌توان امر از دواج را برای جوان‌ها آسان کرد. حتی برای بسیاری از جوان‌ها باید پا درمیانی کرد و برای آن‌ها خواستگاری رفت. این مسأله می‌تواند به عنوان یک خاطره خوب از روحانی در ذهن جوان بماند.

حضرت امیر علیه السلام به این مورد چهارم توجه ویژه داشت. جوانی در یکی از خیابان‌های مدینه غلطی کرده بود. (با خودش کاری کرده بود). گزارش دادند.

جوان دستگیر شد. امیرالمؤمنین علیه السلام دستور داد ۲۵ ضربه به دست راستش زدند. جوان خواست برود. امام فرمود: نه. جوان خیلی ترسید. خیال کرد حضرت می‌خواهد دو باره او را بزند. امام علیه السلام به مسئول بیت‌المال فرمود: برای ازدواج این جوان از بیت المال خرج کن.

این برخورد ریشه‌ای است. اگر کسانی که مدعیند، باید جوان‌ها را درک و کمک کرد از بعضی هزینه‌ها بزنند و برای قشر عظیمی از نسل جوان، مشکل ازدواج را حل کنند، فساد تا حدی کنترل می‌شود.

۵- امر به معروف و نهی از منکر: اگر موارد یاد شده، جواب نداد، نوبت به امر به معروف و نهی از منکر می‌رسد. تا آن جا که باید جوان‌های محل را بسیج کرد تا با او برخورد کنند. امیرالمؤمنین علیه السلام زمان عمر وارد مکه شد. دید جوانی ایستاده و چشم چرانی می‌کند. امام به او تذکر داد و رفت. وقت بازگشت دید دوباره این جوان به دخترها و زن‌ها متلک می‌گوید. حضرت به او سیلی زد. جوان نزد عمر رفت و

شکایت کرد. عمر گفت: چه کسی زد، گفت: این آقا که دارد می آید. عمر گفت: این که علی است. چه کردی که علی به تو زد، گفت: هیچ کار. آن جا ایستاده بودم. امام رسید و فرمود: «نه، به دختران مردم متلک می گفت و چشم چرانی می کرد.»

البته با توجه به شرایط فعلی - که مقام معظم رهبری فرمودند: برخورد غیر زبانی را جایز نمی دانم - به نظر می رسد که باید کار فرهنگی کرد. مبلغان ما باید در دل جوان ها راه پیدا کنند. یکی از راه های این کار، مصاحبه است. ما خودمان در مناطقی که می رفتیم و می رویم، با جوان ها حرف می زدیم، قدم می زدیم، به کوه نوردی می رفتیم، با آن ها انس می گرفتیم، برای آن ها کتاب می بردیم و هدیه می کردیم. این ها موجب موفقیت بود. اگر مبلغ با مخاطب ارتباط برقرار نکند، موفق نیست.

مبلغان: با توجه به شرایط و ویژگی های عصر حاضر، چه موضوعاتی را در سال امیرالمؤمنین علیه السلام بیشتر باید مطرح کرد؟
□ باید دید در جایی که برای تبلیغ

می رویم، چه مسائلی مطرح است. ما وقتی که در جامع دانشگاهی و... می رویم، روز اول و دوم بحث های عمومی را مطرح می کنیم و از مخاطبین می خواهیم که سؤال های خود را مطرح کنند. شب سؤال های آن ها را مرور می کنیم. متوجه می شویم که در این مکان تبلیغی چه مشکلاتی وجود دارد و مشکلات آن ها را به بحث می گذاریم. اگر بحث این چنین باشد کاربرد می گذارد. الان بحث هایی چون عدالت اجتماعی، مشکلات جوان ها، و بعضی از ایسم ها مثل پلورالیزم اخلاقی و پلورالیزم دینی از موضوعات زنده و جذاب است. اگر در سال امیرالمؤمنین علیه السلام این تفکرات را از دیدگاه امیرالمؤمنین علیه السلام پاسخ دهیم، بسیار جذاب است.

مبلغان: در سال امیرالمؤمنین علیه السلام همه نهادها و مؤسسات فرهنگی می خواهند شخصیت حضرت علی علیه السلام را معرفی کنند. لطفاً در مورد شیوه های معرفی امیرالمؤمنین علیه السلام توضیح دهید.

□ برای معرفی امیرالمؤمنین از چند راه می توان وارد شد:

امیرالمؤمنین علیه السلام است، هدیه‌ها نهج البلاغه باشد. دولت نهج البلاغه چاپ کند، تمام کتابخانه‌های کشور به نهج البلاغه مجهز شوند، تمام اهداها در ارگان‌ها نهج البلاغه باشد. اگر کسی یک دور نهج البلاغه را بخواند و با سوز و گداز و احساسات آقا، آشنا شود، دیگر لازم نیست که ما از زبان دیگران و شیوه‌های دیگر حضرت را معرفی کنیم.

بسیاری از خیرین در میلاد امیرالمؤمنین علیه السلام میلیون‌ها تومان خرج می‌دهند. بهتر است این پول‌های میلیونی صرف خرید نهج البلاغه و اهدای آن به خانواده‌ها و مخصوصاً جوان‌ها شود.

گفتار امیرالمؤمنین باید در سال امیرالمؤمنین علیه السلام همه جا باشد. مبلغان ما سعی کنند امسال که سال امیرالمؤمنین علیه السلام است، نهج البلاغه را بالای منبر ببرند و از متن نهج البلاغه بخوانند. این کار تأثیر عجیبی خواهد داشت.

مبلغان: با تشکر از حضرت عالی به خاطر وقتی که در اختیار ما گذاشتید.
□ انشاء الله موفق و سربلند باشید.

۱- امیرالمؤمنین از نگاه دیگران: یعنی بیاییم بگوئیم شخصیت‌های بزرگ جهان اعم از یهودی، مسیحی، آمریکایی و... در مورد حضرت چه گفته‌اند. به قول مولوی: خوشتر آن باشد که سر دلبران

گفته آید در حدیث دیگران
۲- سیره عملی امیرالمؤمنین علیه السلام: یعنی بیاییم و سیره عملی آن حضرت را به شکل‌های مختلف به بحث بگذاریم.

۳- علی علیه السلام از نگاه علی علیه السلام: در این شیوه از نگاه امیرالمؤمنین به او نگاه کرده و او را مطرح می‌کنیم. این بهترین راه است. حضرت در نهج البلاغه، کودکی، جوانی، نوجوانی و فضایل و شهادت‌طلبی‌اش را آن هم در جمع اصحاب پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله مطرح فرموده و هیچ یک از اصحاب انکار نکرده است. امام در خطبه قاصعه می‌فرماید: من کوچک بودم، پیامبر مرا در بغل خودش قرار می‌داد و...

راه کاربردی برای معرفی حضرت علی علیه السلام این است که ما نهج البلاغه را دست مردم بدهیم و مردم نهج البلاغه را مثل قرآن ختم کنند. امسال که سال

